

מבוא

שלום לכולן. תודה שהצטרפתם אלינו למפגש היומי של עיניים על עזה. היום אי אפשר לפתוח את המפגש מבלי להזכיר את ההפצצה המזעזעת על בית החולים נאסר בחאן יונס, שבה הותקפו צוותים רפואיים ונהרגו עשרות. ביניהם גם ארבעה צלמי עיתונות. הפצצה זו היא עוד מופע של האלימות המחרידה שישראל מפעילה נגד מי שמשמש לנו כעיניים: עיתונאים, צלמים, וכל מי שפונה אלינו מעזה ומשדר לעולם את האמת. אבל לא רק עזה נמצאת בכותרות, גם הגדה, שבה נמשכת אלימות יומיומית שמחריבה חיים וקהילות. האחרונה שבהן היא עקירה של אלפי עצים באל-מוע'ייר בפקודת גנרל ששמו (כמה אירוני) בלוט. היום נמצא איתנו כאן כדי להאיר זרקור על הגדה האקטיביסט איתמר שפירא, פעיל בארגון "נוכחות מגינה" וגם חוקר את עבודת הקבוצה כאנתרופולוג. איתמר ישוחח איתנו על הפעולות של "נוכחות מגינה" במסאפר יאטא. תודה רבה איתמר שהצטרפת אלינו היום.

הרצאה

שלום. טוב לראות את כולכם. תודה שבאתם וגם תודה לכל מי שמארגן את "דגל שחור". טוב לדעת שיש גם באקדמיה קול שלא מתכחש למה שקורה בעזה. אני באמת קצת אדבר על הגדה היום, אבל אתרכז בעיקר במסאפר יאטא. אשתף איתכם את המסך שלי כדי שתראו את המיקום על המפה האינטראקטיבית של "בצלם": זו הגדה מערבית, ירושלים פה באמצע, חברון כאן, וכאן מה שנקרא דרום הר חברון או מסאפר יאטא. הנה חברון, והנה העיירות יאטא וסמוע, שתי עיירות יחסית גדולות שנמצאות בתוך שטח A. האזור שנקרא מסאפר יאטא הוא האזור של יאטא, ומסומן בעיגול הזה. אתם רואים שרובו בצבע כחול ולבן. הצבעים מסמנים את שטח C, כלומר תחת שלטון ישיר של ישראל, לעומת שטחי A ו-B שמסומנים בחום, כמו יאטא וסמוע שהם תחת שלטון של הצבא אבל – הרבה פעמים באופן לא ישיר בחלק מהדברים – תחת הרשות הפלסטינית. בעצם מאז אוסלו, מאז שנות ה-90, שטחי A שכוללים 96-97 אחוזים מהתושבים הפלסטינים בגדה הערבית, אבל כוללים רק 18 אחוזים מהשטח, הלכו והתנתקו יותר ויותר מהפלסטינים שנמצאים בשטח C, השטח שיועד גם להתנחלויות, גם לעתודות קרקע בשביל התנחלויות, גם לצבא לשימוש בשטחים. בעצם כל השטחים הפתוחים ושמורות הטבע הישראליות נמצאות בשטחי C. וככה גם הפלסטינים שבאזורים האלה, בשטח של מסאפר יאטא, הלכו והתנתקו יותר ויותר מכפרי האם שלהם שבינתיים נעשו עיירות ואפילו כפרים. הכניסות והיציאות תמיד נשלטות על ידי הצבא, לפעמים באופן ישיר, לפעמים אפשר לנסוע, אבל לפעמים אתה נתקע. ולאט לאט האזור הזה נעשה יותר ויותר פגיע למתנחלים ולפעילות של הצבא.

מה שקורה בעצם באזור מסאפר יאטא זה שכבר משנות ה-80 המוקדמות – שנת 80 בעצם – אריאל שרון בעיקר, אבל בכלל ביישובות של הממשלה, התחילו לדבר על איך מיישבים את האזור הזה בהתנחלויות. ההתנחלויות הראשונות היו כרמל, סוסיא ומעון שהוקמו בשנת 81-1980 כהתנחלות נח"ל בהתחלה, מה שנקרא "היאחזויות נח"ל". מהר מאוד הם הפכו לישובים רגילים, ומהם התחילו לצמוח מאחזים שהתחילו להיכנס לתוך שטחי המרעה של התושבים. התושבים של אזור מסאפר יאטא הם בעיקר רועי צאן, וחקלאות קטנה של זיתים, קצת חיטה לרועים. באמת אנשים שחיים באופן הכי הכי מינימלי מבחינת יצור קפטיליסטי נניח. האזורים גם מאוד פגיעים מבחינת תשתיות מים וחשמל. הם לא מחוברים למים וחשמל. כמובן שההתנחלויות ליד כן מחוברות. [הרועים המקומיים] לפעמים ממש יושבים ליד עמודי החשמל ומעל צינורות המים שזורמים מתחת לבית שלהם, אפשר לשמוע, והם יושבים במדבר. בלי להביא בחשבון אפילו שהם כמובן היו שם קודם. הניתוק הזה מתשתיות והניתוק משאר הפלסטינים באזור נותנים לצבא ולמתנחלים את היכולת בעצם להתחיל לצמצם להם את השטחים, ובסופו של דבר לגרש אותם, כי כשאינן לך מים ואין לך חשמל, בסיטואציה כזאת, וכשהבתים עצמם לא מקבלים אישורי בנייה ונהרסים על ידי המינהל האזרחי לאט לאט, קל הרבה יותר לגרש תושבים. כשאין מים ובתים כמובן שקשה יותר להישאר. במאבק שלהם משנות השמונים במסאפר יאטא להישאר על שטחיהם, הם היו מאוד מבודדים.

בשנת 1999 זה הפעם הראשונה שממש היה גירוש מסיבי של 700 אנשים משטחי מסאפר יאטא לתוך יאטא עצמה. הפלסטינים התחילו לחזור מיד אחרי הגירוש. ב-1997 אותם פלסטינים, לא כולם כמובן, התחילו לאט לאט לחזור ולבנות את הבתים ושוב לחפור בורות מים ולנסות לאגור את המים – כמובן כל זה נהרס. דרך ההתמודדות או המאבק שלהם פועלת על פי העיקרון הפלסטיני הידוע כ"צומוד", כלומר להישאר נטוע בקרקע. זה דרך בכליות לא אלימה, דרך שמתרכזת בחיים עצמם. יש סלוגן ידוע: existence is resistance, או resistance is existence: הדרך להתמודד היא פשוט להמשיך לחיות, להמשיך לשבת על הקרקע, להמשיך להגיע לשטחים שלך עם המרעה, להמשיך להתחתן, להביא ילדים, לחפור עוד בור מים, לנטוע שוב את הקמח, וכדומה. אבל משנת 1997 זה נעשה יותר קשה כי הצבא התחיל לגרש באופן מסיבי. זה כמובן תקופת אוסלו והתקופה ששטחי C התחילו להיות על הכוונת של מדינת ישראל באופן יותר משמעותי כי הייתה תחושת דחיפות, בעיקר למתנחלים, שהנה כבר הולכת להיות מדינה פלסטינית וכל מה שלא נתפוס עכשיו בגדה יעלם. תחושת הדחיפות הזאת תורגמה על ידי מתנחלים לעוד ועוד התקדמות לתוך השטח כשהצבא מלווה

אותם כמובן, כי תפקידו של הצבא הוא להגן על היהודים שנמצאים בגדה. וככה המתנחלים לוקחים עוד צעד, עוד הר, עוד גבעה, והצבא מגיע איתם. מגיעים הרועים הפלסטינים לאיזה מקום, יורד אליהם המתנחל ומבריא אותם מאד בקלות, כי אלו אנשים לא חמושים. המתנחל כמובן חמוש והם יודעים, וזה קורה לרוב שברגע שהם לא הולכים, מיד המתנחל מתקשר לצבא, מגיע ג'יפ ועוצר את הבן אדם, או פשוט הבן אדם בורח. זו הדרך – בואו נגיד הפחות אלימה – של ההתפשטות אל מול קהילות, קהילות שאף פעם לא היו מעורבות עמוק בתוך המאבק החמוש הפלסטיני. כלומר, קל לעשות את זה באזורים האלה.

[...]

משנת 1999 התחילו פעילים ישראלים, שב-2000 התקבצו לקבוצה שנקראת תעאיוש, לבוא ולהשתמש ביכולות שלהם כישראלים, בפריבילגיה שיש לנו כאנשים שהם בעלי זכויות במדינה שהיא דמוקרטית ליהודים, ולעמוד מול הצבא ומול המתנחלים ולהגיד: "רגע, השטח הזה לא שלך! רגע, אתה לא יכול לקחת את זה! רגע, אני מצלם אותך! אתה לא יכול להסביר את זה." פתאום נוצרה עין חיצונית פריבילגית שיכלה לעזור לשנות את הסיטואציה. והיום, היום יש דור חדש שגר בכפרים האלה והוא כבר לא הדור של אנשים שהיום הם בני 50 עד 70 של תעאיוש. הדור הזה, דור של צעירים, גר ממש בתוך הכפרים ונאבק באופן אחר ומאוד מעניין. ואני חושב שיש לו גם סוג של אפקטיביות מאד יפה בפעולות האלה. מדובר בישראלים, אפשר לומר פריבילגים, הרבה מהם אשכנזים חילונים, אבל גם יהודים אמריקאים מחו"ל. ובכלל יש פתיחות כללית גם לאחרים ואנשים שמשתייכים למה שקוראים השמאל הרדיקלי, גם הרבה קווירים, והרבה אנשים שמערבבים הרבה מאוד סוגי מאבקים ביחד, [למשל] מאבק קוויירי בירושלים, מאבק לשחרור פלסטינים וכדומה. אני חושב שמאוד מעניין לראות את הדור הזה כי הוא מאד, מאד שונה מהאופן שבו אנחנו – אנחנו, הדורות היותר מבוגרים – מבינים פוליטיקה ואיך פוליטיקה עובדת. יש משהו ביכולת שלהם להשתמש בגוף בלי הרבה תיאוריזציה של איך זה ימנע ואיך זה יעשה, איך זה יעזור, אלא מין פוליטיקה של להיות, של לשים את הגוף שלך ולהיות בשטח, ומתוכו להבין גם את המורכבויות של ההבדלים בין הפריבילגיות שלנו לאלו שלהם, כולל האלמנטים התרבותיים שעולים מתוך זה. ככה נדחפת היעילות למקום שני, באיזשהו מקום. אבל בפועל, יש לזה אני חושב דווקא, באופן הפוך, יש לזה יותר יעילות, כי יש להם יכולת ממש להגיע קרוב מאד אל הקהילות.

[...]

שגרת היום היא בעצם מין שהות בכל מיני כפרים שנמצאים שם. יש בערך עשרים כפרים ויש שלושה כפרים יותר גדולים. במקומות האלה יושבים, וכל הזמן נמצאים במה שנקרא rapid response, כלומר "תגובה מהירה". יש רכב של האקטיביסטים, והם קופצים פשוט ממקום למקום. וכל היתקלות של צבא מתנחלים עם אחד הרועים. אם זה בתוך הבתים – היום כבר הרבה יותר נכנסים אל תוך הכפרים ואל תוך הבתים זה הרבה פחות כשיוצאים למרעה. וברגע שאנחנו מגיעים לשם – יוצאים תמיד שניים מינימום, לפעמים קצת יותר – אז מיד יש איזה איזשהו סוג של שינוי, נגיד מאזן הכוחות. כי מול מתנחל, אפילו לא חמוש בן 16, משפחה שלמה יכולה להתחבא בתוך אוהל מתוך הפחד שאם משהו יקרה ביניהם, מיד עוד חיילים יבואו. וזה יכול להיגמר בדברים מאוד קשים. כאשר אני מגיע, ועוד אחד מגיע, מיד הילד הזה עם הכבשים הוא כבר בעל כוח הרבה יותר קטן. אז ככה זו השגרה בעצם, ויש הרבה מאוד זמנים "מתים", או "חיים" למעשה, זמנים שבהם יש פשוט חיבור בין אנשים, ופשוט יושבים ושותים תה, ושמחות, ולוויות, וכל מיני דברים כאלה.

[...]

מאז השביעי באוקטובר, אחד הדברים המרכזיים שקרו, עוד לפני מה שקרה אצלנו, זה התפרקות של הצבא שגם ככה היה מאוד מנוהל על ידי המתנחלים. יש כמובן את הרבש"צים שהם ממונים ומחומשים על ידי הצבא, אבל הם מתנחלים מאותו מקום. ככה שיש דברים שהם "ביניים", בין מתנחלים לחיילים. היתה הרבה יותר שליטה תמיד של המתנחלים על פקודות של מה הצבא צריך לעשות בשטח. מהשביעי באוקטובר בעצם נעלמה שרשרת הפיקוד, מיהודה פוקס שהיה בזמנו אלוף פיקוד המרכז, אל החיילים בשטח. החיילים בשטח נהפכו להיות הגמ"רים, "הגנה מרחבית", כלומר מתנחלים שגויסו, לבושים מדים, חמושים על ידי צה"ל, עם הרכבים משלהם. כל החיילים עברו לעזה בהתחלה בחודשים הראשונים, והצבא נעשה המתנחלים בשטח. מול הדבר הזה היינו צריכים למצוא דרכים חדשות, בעיקר הפלסטינים. צריך היה למצוא דרכים חדשות לעמוד מול המצב הזה, כי כבר אין להם את אותם חששות שהיו להם מהצבא, ואת אותו "היגיון מסדר" של הפעולות שלהם. זה הדבר המרכזי שעד היום לא השתנה באופן מהותי. אני חושב שמה שקורה היום, אחרי כמה חודשים של ההתחלה, זה שהצבא שחזר להיות בעל שרשרת פיקוד, כבר הבין שעכשיו אי אפשר להיות לעומתי בשום צורה. התוצאה היא שהיום הפיקוד המרכזי הוא באותו ראש בדיוק כמו של המתנחלים. כלומר בגדה ההפיכה קרתה כבר לגמרי.